

**ЕТАПИ СТАНОВЛЕННЯ І РОЗВИТКУ МУЗЕЮ
КОСМОНАВТИКИ ІМ. С.П. КОРОЛЬОВА****Боротканич Н.П.***(Центр пам'яткознавства НАН України і УТОPIК)*

У статті розглянуто основні етапи становлення і розвитку Музею космонавтики ім. С.П. Корольова Житомирської обласної ради – провідного музею космонавтики України, виявлено найбільш важливі факти в його історії, висвітлено внесок музею в розвиток сучасного музеєзнавства, проаналізовано проблеми функціонування музею.

Музей космонавтики ім. С.П. Корольова Житомирської обласної ради являється провідним музеєм космонавтики України. Він складається з двох відділів: Меморіального будинку-музею та павільйону «Космос».

Не дивлячись на його унікальне значення, за 40 років існування музею жодного разу комплексно не досліджувалася його історія. Окремі етапи розвитку та діяльності музею знайшли відображення в публікаціях наукових співробітників, присвячених певним ювілейним датам, а також в матеріалах роботи науково-практичних конференцій, у яких брали участь музейні працівники. Приділяється увага діяльності музею у наш час місцевими журналістами. 2010 року світ побачила книга Володимира Федоровича Нікуліна «Музей космонавтики імені С.П.Корольова у місті Житомирі». Автор книги – безпосередній учасник подій, про які йдеться в праці. Саме завдяки його наполегливій праці, ініціативності та в якійсь мірі авантюризму стало можливе будівництво павільйону «Космос». Жодним чином не применшуючи достоїнства зазначеної праці, варто сказати, що в книзі основна увага зосереджена на історії будів-

ництва відділу «Космос» та подано особисті оцінки подіям, що відбувалися, які не завжди претендують на об'єктивність. Окремим розділом у книзі вміщені спогади директора музею (1987-2011рр.) Ольги Андріївни Копил щодо створення експозиції павільйону космічної техніки. В цілому ж узагальненої монографії по історії Музею космонавтики ім. С.П. Корольова не складено. Не розглядалося питання щодо етапів та особливостей його становлення та розвитку.

В історії Житомирського музею космонавтики ім. С. П.Корольова слід виділити наступні хронологічні періоди: 1) 1966-1970 рр. – «пролог» історії музею; 2) 1970-1987 рр. – функціонування меморіального будинку як відділу краєзнавчого музею; 3) 1987 – 2010 рр. – становлення та розвиток музею в рамках музейної справи України; 4) 2010 р. – сьогоднішній день – створення сучасного музейно-розважального комплексу.

Перший етап увібрив в себе історію створення в будинку по вул. Дмитрівській, 5, Меморіального будинку-музею ім. С.П. Корольова. За даними обласного архіву будинок було збудовано близько 1898 року. З 1905 року він

належав житомирській міщанці Є.Ф. Кохановій, яка здавала у найм квартири в будинку. Влітку 1906 р. одну з квартир винайняла молода сім'я Корольових – Павло Якович та Марія Миколаївна. Павло Якович Корольов викладав в першій чоловічій гімназії м. Житомира російську мову та словесність. 12 січня 1907 р. у подружжя Корольових народився син, якого назвали Сергієм. Обряд хрещення провели в Софійській церкві. В 1908 р. Корольови переїзять в м. Київ, а власниками будинку ставали багато інших приватних осіб. Оскільки зазначений будинок не належав родині Корольових, жодної згадки про їх проживання у ньому в архівах не збереглося.

16 січня 1966 р. в центральній партійній газеті «Правда» було опубліковано невеликий некролог з приводу смерті «видатного вченого в галузі ракетно-космічної техніки, конструктора перших штучних супутників Землі та космічних кораблів, що відкрили еру освоєння людством космічного простору». Так було розсекречено ім'я «Головного конструктора ракетно-космічних систем», як за життя називали С.П. Корольова у пресі.

З цього некрологу житомиряни дізналися, що саме їх земляк С.П. Корольов був тим геніальним конструктором, завдяки якому людство зробило свій перший крок у космос. Одразу знайшлися ентузіасти, які вирішили увіковічнити пам'ять видатного вченого на його батьківщині, а для цього почали пошук рідних С.П. Корольова.

Першим спробу розшукати сім'ю Головного конструктора здійснив завідувач відділом промисловості обласної газети «Радянська Житомирщина» Л.М.

Ботвинський. Приїхавши до м. Москви він звернувся до довідкового бюро, проте дізнатися адресу сім'ї Корольова Сергія Павловича йому не вдалося.

Наступну спробу пошуку родини вченого здійснив директор Будинку офіцерів м. Житомира Захар Давидович Гурвіч, який за дорученням першого секретаря міськкому Компартії України Миколи Єфремовича Лебедев у січні 1966 р. поїхав до м. Москви. Як і Л.М. Ботвинський, З.Д. Гурвіч з питання пошуку адреси родини С.П. Корольова звернувся в довідкове бюро, проте був затриманий працівниками КДБ. Після тривалих перевірок спецслужбами та процедури встановлення особи З.Д. Гурвіча відпустили. Отримати необхідну інформацію йому не почастило.

У лютому 1966 р. голова Житомирського міськвиконкому Віктор Казимирович Януліс та другий секретар міськкому партії Ярослав Федорович Ткачук, перебуваючи в м. Москві, зробили спробу розшукати рідних Сергія Павловича Корольова. Виявилось, що засекреченим був не лише С.П. Корольов, а й його родина. У жодній з інстанцій, до яких вони зверталися, не вдалося знайти ніяких відомостей. Допоміг начальник управління космічних засобів Міністерства оборони генерал-лейтенант Карім Алієвич Карімов. Після перевірки КДБ В.К. Януліса та Я.Ф. Ткачука відвезли до будинку, де мешкала мати С.П. Корольова Марія Миколаївна Баланіна.

Марія Миколаївна згадала, що з їх будинку в м. Житомирі було видно гімназію, в якій працював її чоловік (нині Державний університет ім. І.Франко), і на карті міста показала будинок, де жила їх родина. Будинок добре збе-

рігся, а вулиця, на якій він знаходився, була перейменована і мала назву Леваневського. В 1991 р. вулиця отримала свою попередню назву – Дмитрівська. Також Марія Миколаївна повідомила, що їх сусідами були викладач Титов та його дружина, яка стала хрещеною матір'ю С.П. Корольова. Родина Титових тривалий час проживала в м. Житомирі, а тому багато жителів міста пам'ятали, де вони жили, і це був ще один доказ того, що М.М. Баланіна не помилилася, показуючи будинок.

12 квітня 1966 р. на будинку встановили меморіальну дошку про те, що в цьому будинку 30 грудня 1906 р. народився С.П. Корольов.

З'явилася думка про створення в будинку, де народився Головний конструктор, музею. Це питання довго обговорювали на різних рівнях влади. В 1969 р. з квартири в будинку по вул. Дмитрівській, 5 відселили мешканців, а вже на початку 1970 р. було закінчено капітальний ремонт помешкання. 25 травня 1970 року рішенням обкому партії колишньому директору Музею В.Г. Короленка Есфірі Геннадіївни Лісневській доручили підготувати тематико-експозиційний план меморіального музею С.П. Корольова, який вона, працюючи разом з З.Д. Гурвічем, здала 1 липня 1970 р. Одразу розпочалася робота по оформленню музею, до якої долучилися художники Б.К. Космінський, фотограф М.М. Передер та співробітниця краєзнавчого музею Жанна Михайлівна Белова. Ж.М. Белова невдовзі замінила на посаді завідуючою Меморіальним будинком-музеєм академіка С.П. Корольова З.Д. Гурвіча. Варто зазначити, що З.Д. Гурвіч був завідувачем музею на громад-

ських засадах, працюючи директором міського Будинку культури.

Концепція музею передбачала відтворення в будинку атмосфери початку ХХ ст. за детальним описом інтер'єру, який надала мати С.П. Корольова. До музею почали надходити пропозиції від місцевих жителів про безкоштовну передачу меблів та інвентарю, виготовлених в кінці ХІХ на поч. ХХ ст. З.Д. Гурвіч розглянув всі пропозиції, їздив по будинках та квартирах, оглядав меблі, порівнював їх з описом, наданим М.М. Баланіною. Загалом до музею було передано 20 одиниць меблів, 13 з яких – К.А. Преображенською [1].

Для комплектування музею меморіальними речами З.Д. Гурвіч разом з старшим інспектором по культпросвітзакладам міськвиконкому Володимиром Кириловичем Безносюком в травні 1970 р. побували в м. Москві, де зустрілися з матір'ю С.П. Корольова М.М. Баланіною, його дочкою Наталею Сергіївною Корольовою та вдовою Ніною Іванівною Корольовою, які передали до музею особисті речі, що належали родині Корольових. В липні 1970 р. З.Д. Гурвіч знову приїжджає до м. Москви. На цей раз для поповнення музею експонатами він зустрічається з М.П. Каманіним.

Другий період в історії музею розпочався 24 вересня 1970, коли наказом Міністерства культури УРСР №380 було створено Меморіальний будинок-музей ім. С.П. Корольова на правах відділу Житомирського краєзнавчого музею, хоча урочисте відкриття будинку-музею відбулося ще 1 серпня 1970 р. В цей день до Житомира приїхала мати Сергія Павловича, його єдина донька Наталія Сергіївна з сином Андрієм, сора-

ники Головного конструктора та багато гостей. Марія Миколаївна Баланина у присутності багатьох гостей та представників ЗМІ відкрила музей пам'яті свого сина, урочисто перерізавши традиційну червону стрічку.

В день відкриття музею на житомирському аеродромі відбулося повітряне свято, на яке зібралися тисячі жителів міста. Там же відбулися загальносоюзні змагання юних ракетомоделістів пам'яті С.П. Корольова [2, ст.150].

Звістка про музей ширилася країною. У ті роки цікавість до космонавтики в цілому та особистості С.П. Корольова зокрема була надзвичайно великою. Варто сказати, що за перші п'ять років роботи музей відвідало близько 180 тисяч чоловік, хоча тоді його експозиція розміщувалася лише у двох невеличких залах, один з яких – меморіальний.

1975 р. завідуючим Меморіальним будинком С.П. Корольова стає Руденський Юліан Павлович. Колишній військовослужбовець, ракетник, користуючись своїми службовими та особистими зв'язками, Юліан Павлович намагався максимально наповнити будинок-музей експонатами, встановити та закріпити зв'язки з підприємствами, колегами С.П. Корольова, його вдовою Ніною Іванівною.

Невеликого приміщення, в якому розмістився музей, стало замало. Подружжя Корольових винаймало одну частину будинку на два ганки. В 1975 році з метою розширення площі музею було відселено мешканців з другої частини будинку і 7 січня 1977 року, до 70-річчя від дня народження Сергія Павловича, відбулося офіційне відкриття оновленої експозиції. В другій частині будинку створили залу наукової біографії та

виставкову залу. На святкування приїхали колеги та соратники конструктора: Мішин Василь Павлович (колишній заступник С.П. Корольова, який після його смерті вісім років очолював ОКБ-1), генерал Григоренко Михайло Георгійович (один з керівників будівництва космодрому Байконур), Солдатова Лідія Миколаївна (член групи розробки Першого штучного супутника землі), Гречко Георгій Михайлович (льотчик-космонавт, Двічі Герой Радянського Союзу), Ветров Георгій Степанович (інженер ОКБ-1, відомий історик ракетно-космічної тематики). Також приїхала дочка Сергія Павловича [3].

Ще в 1975 році у працівників музею виникла ідея про розширення музею – створення ще одного відділу, де відвідувачі могли б ознайомитись з історією космонавтики, зразками космічної техніки. Поштовхом для будівництва додаткового відділу стало те, що Меморіальний будинок-музей відвідав завідуючий виставковим відділом президії Академії Наук СРСР Андрій Петрович Капиця. Його надзвичайно вразило, як Батьківщина вшановує пам'ять С.П. Корольова, з яким він був знайомий особисто. В той час існувала практика популяризації ракетно-космічних досягнень за допомогою проведення виставок в країнах соціалістичного табору. Одну з таких виставок під назвою «Радянська космонавтика на службі миру і прогресу», яка експонувалася в КНДР, завдяки А.П. Капиці було подаровано музею. Туди увійшли макети ракетно-космічної техніки, виконані на фабриці наочних посібників «Знання» у Москві, а саме: «Луноход-2» (1:1); штучні супутники Землі «Електрон-1» та «Електрон-2», які використовувалися

лися для дослідження зовнішнього та внутрішнього радіаційних поясів Землі (1:2); супутник «Інтеркосмос-1» – призначений для вивчення сонячно-земних зв'язків (1:1); автоматична міжпланетна станція «Венера-7» (дала змогу вперше в світі виміряти температуру та атмосферний тиск на планеті (1:1), погруддя К.Е. Ціолковського, космічний корабель «Восток» (1:2), глобус Місяця, фотоматеріали [4]. Усі макети, упаковані у контейнер, розмістили на подвір'ї біля музею. Відсутність приміщення для розміщення цих експонатів дала підставу Ю.П. Руденському звернутися до голови облвиконкому Віктора Олександровича Кремницького з пропозицією розширення площ музею.

В 1979-1981 р. було організовано та проведено конкурс на проект комплексу музею космонавтики. Завдання підготував Ю.П. Руденський. В конкурсі на створення ескізного проекту реконструкції будинку-музею С.П. Корольова і прилеглої до нього території взяли участь архітектори Житомирської філії інституту «Гидрогражданпромстрой», Київського інституту «Гіпроград», Ленінградського відділу художнього фонду РСФСР та ін. [5, ст. 35]. Завдання передбачало вирішення широкого кола проблем, серед яких опрацювання питання містобудування і складення ескізного проекту безпосередньо музейного комплексу.

Першим відгукнувся житомирський архітектор Петро Артемович Перевозник. В 1979 р. він розробив конкурсний проект не тільки музейного комплексу, але і оточуючої території. Проект передбачав будівництво павільйону космічної техніки, обсерваторії, школи юних космонавтів та інших допоміж-

них служб. Будівельний об'єм запропонованого ним комплексу склав 150 тис. м куб., площа експозиції – 8 тис. м кв., площа будівництва охоплювала два існуючих квартали [6]. Всього на розгляд було представлено 8 проектів.

Проведений конкурс продемонстрував бачення різними організаціями і людьми перспективного рішення проблеми. Загальним у всіх проектах було розміщення музейного комплексу на протилежному від будинку-музею боці, зберігаючи старе оточення забудови навколо будинку, де народився С.П. Корольов.

Конкурсні проекти потребували великих капіталовкладень, зносу десятків житлових будинків, а об'єми коштів, які планували на галузь «Культура» були обмежені. З технічних та фінансових причин ці проекти не були втілені в життя.

Щоб побудувати приміщення музею, яке фінансується по галузі «Культура», необхідне було рішення Ради Міністрів СРСР. Отримати такий дозвіл було дуже складно.

Рішенням міськвиконкому від 15 вересня 1983 р. №592 для проектування і будівництва музею було виділено земельну ділянку на повороті вул. І.Франка і вул. Леваневського зі знесенням житлових будинків на вул. І.Франка, 22, вул. Леваневського, 4 та пров. Музикальному, 4, з подальшою передачею музею території виробничої бази ЖЕКу №2 [7].

Перший заступник голови Житомирського міськвиконкому В.Ф. Нікулін запропонував будувати не музей, а склад для зберігання космічної техніки, для якого не потрібен дозвіл Ради Міністрів СРСР. Типових проектів на па-

вільйон космічної техніки не було і це дозволило розробляти індивідуальний проект. Проект необхідної споруди доручили створити інституту «Житомиркомундорпроект», директором якого був Я.Ф. Ткачук, колишній голова міськвиконкому. Головним архітектором проекту призначили Святослава Олексійовича Буланова, архітектором – Б.С. Ханецького, конструкторами стали С.І. Боримський і А.А. Пронова [5, ст. 35]. До проекту було висунуто вимогу, щоб своєю архітектурою приміщення не нагадувало склад. В результаті творчого підходу вдалося спроектувати павільйон для зберігання космічної техніки, який без реконструкції можна було використовувати як виставковий зал і створити на його базі музей. Будівництво такого проекту не проходило по галузі «культура».

25 вересня 1984 р. Житомирський обком Компартії України надіслав лист №02/355-03 за підписом секретаря обкому В.М. Кавуна до Ради Міністрів СРСР з запитом про дозвіл будівництва павільйону космічної техніки в м. Житомирі. Після погодження з Держпланом СРСР та Міністерством культури СРСР Рада Міністрів 24 грудня 1984 р. надала необхідний дозвіл за підписом Л. Смирнова [8].

7 червня 1985 року в газеті «Правда України» в рубриці «Лист до редакції» була опублікована стаття «Потрібен музей космонавтики». В статті говорилося про внесок вчених України в космічні дослідження, про те, що Україна – батьківщина багатьох космонавтів, піонерів освоєння космосу, а гідного музею космонавтики державного рівня в Україні немає. «... Іноді, як виправдання, в Києві показують на

меморіальний будинок-музей С.П. Корольова в Житомирі. Але цей музей розміщений в маленькому будиночку. Можливість демонструвати експонати дуже обмежена. Для державного музею (він міг би бути і в Житомирі) необхідні інші умови – хоча б такі, як в Калузі, де працює Державний музей історії космонавтики імені Ціолковського... Внесок України в історію радянської космонавтики дає всі підстави для створення Державного музею космонавтики...». Автором статті була Ніна Семенівна Кирдода, яка підписалася «Член бюро Федерації космонавтики СРСР».

Лист одразу знайшов позитивний відгук у ЦК Компартії України. Постало питання про місце розташування музею. Необхідно було створити музей подалі від міст, де розташовувались заводи та підприємства, які працювали в ракетно-космічній галузі, щоб не розкрити їх дислокації. Враховуючи те, що в Україні величезна кількість секретного виробництва, коло пошуку значно звужувалося. Це питання, яке особисто контролював Володимир Щербицький, передали у відділ оборони на чолі з Г.К. Крючковим. Останній в свою чергу передоручив це питання Володимирі Павловичу Горбуліну. Зупинилися на двох варіантах: м. Житомир, в якому активно відвідували меморіальний будинок-музей С.П. Корольова та м. Переяслав-Хмельницький в Історико-етнографічному музейному комплексі якого діяла експозиція по космонавтиці.

В вересні 1985 року В.П. Горбулін запросив до ЦК Компартії України виконуючу обов'язки завідувача відділом Житомирського краєзнавчого музею «Меморіальний

будинку-музею академіка С.П. Корольова» Ольгу Андріївну Копил та директора Переяслав-Хмельницького Історико-етнографічного заповідника Михайла Івановича Сікорського. В.П. Горбулін попросив гостей розповісти про свої музеї. Оскільки в Житомирі на той час вже почали зводити стіни для нового музею, вирішили, що музей буде на батьківщині С.П. Корольова.

У 1986 році закінчилось будівництво павільйону космічної техніки, експозиційна площа якого склала 600 кв.м.

В березні наступного року музей відвідав голова федерації космонавтики СРСР льотчик-космонавт М.М. Руквишиников, який підписав лист на ім'я секретаря обкому Компартії України В.М. Кавуна і голови облвиконкому В.М. Ячмінського з проханням відокремити будинок-музей С.П. Корольова від краєзнавчого музею і створити самостійний музей, в зв'язку з закінченням будівництва павільйону [9]. Цей лист підштовхнув обласних керівників звернутися до Ради Міністрів УРСР з таким проханням. Рада Міністрів прийняла постанову №256 від 24 липня 1987 року про створення Музею космонавтики ім. С.П. Корольова в м. Житомирі. Директором призначено Ольгу Андріївну Копил. Посаду головного зберігача зайняла Галина Григорівна Соколовська. Утворилися два експозиційні відділи: «Меморіальний будинок-музей» і «Космос». Перший із них очолила Надія Іванівна Мервінська, а другий Людмила Митрофанівна Русанова. З цього дня музей веде свій літопис як самостійний музей космонавтики.

На протязі чотирьох років велися роботи по створенню експозиції відді-

лу «Космос» і 1 червня 1991 р. відбулося його офіційне відкриття.

Одночасно розроблялося архітектурне рішення розміщення пам'ятника С.П. Корольова. Скульптор погруддя – Юрій Пилипович Іванов (м. Москва). Спочатку планували розмістити його поряд з будинком, де народився Сергій Павлович. Так, щоб наближаючись від тодішнього педагогічного інституту, пам'ятник було добре видно. Розробку узгодженої площадки біля пам'ятника здійснив житомирський архітектор Микола Іванович Самінін. З різних причин цей варіант не втілили в життя. Пам'ятник встановили на протилежній стороні вулиці Дмитрівської, поряд з павільйоном. Архітектор цієї площадки – на той час головний архітектор м. Житомира – Микола Якович Ксєневич [10, ст. 7].

Перша наукова концепція експозиції «Космос», створена Юліаном Павловичем Руденським, була затверджена у 1986 році [11, ст. 38]. Експозиція розглядалась як логічне продовження теми Меморіального будинку-музею ім. С.П. Корольова, а по тематичній структурі повинна була включати головні положення радянської космічної програми. Таким був первісний задум, і він, скоріш за все був би втілений у життя, якби не процеси оновлення, що охопили все суспільство та почали проникати і в музейну галузь. Назривала необхідність написання принципово нової концепції відділу, яка обґрунтувала б ідею створюваної експозиції та визначила перспективні шляхи розвитку музею в нових умовах.

Роботи по створенню нової експозиції очолив Заслужений художник України Анатолій Васильович Гайда-

мака. Він запропонував в основу проєктування нової експозиції покласти художній метод. З'явилася можливість за допомогою художнього оформлення, світлового, музичного, просторового рішень ввести в експозицію тему – «Людина-Земля-Космос». До роботи залучили художників Київського комбінату монументально-декоративного мистецтва на чолі з В.Г. Федоровим, з якими був укладений договір про створення експозиції «Космос».

Сучасна експозиція відділу «Космос», побудована за експериментальною науковою концепцією та оригінальним художнім вирішенням, стала здобутком колективної творчої діяльності наукових співробітників музею та художників. Сьогодні експозиція «Космос» представлена як художній витвір, де поєдналися технічний та гуманітарний аспекти. Унікальна колекція зразків космічної техніки і спорядження розташована поруч з фотоколажами, на яких шедеври світового мистецтва постають на фоні зоряного неба [12, ст. 105].

Сьогодні музей веде роботу за наступними напрямками:

Науково-дослідна

Музей досліджує такі основні теми: “С.П. Корольов та його науково-конструкторська школа”, “Україна і космонавтика”, “Космічна діяльність в умовах глобалізації”, “Космічна філософія”, “Творчість як космічний феномен”, а також їх різновиди й відгалуження. Результати досліджень публікуються у наукових виданнях, ЗМІ, доповідаються на наукових конференціях. Вони також дають можливість поповнення фондів та створен-

ня нових тимчасових експозиційних комплексів чи виставок.

Фондова

Головним завданням цього напрямку роботи є збереження, вивчення та поповнення музейної колекції. Ведеться облік, опис, систематичні перевірки наявності музейних предметів. Продовжується створення комп'ютерного банку даних фондів, проводиться мікрофільмування особливо цінних документальних пам'яток.

Значним недоліком є відсутність належного приміщення для фондосховища та необхідного обладнання, а також неможливість забезпечення в експозиції постійного термо-гігросрежиму.

Культурно-масова

Цей напрям охоплює широкий спектр різноманітних форм діяльності, спрямованої на популяризацію досягнень науки, мистецьких та культурних надбань людства. Крім традиційних музейних заходів – екскурсій, тематичних вечорів, лекцій і бесід, зустрічей з цікавими людьми – народжуються і набувають популярності нові форми: мистецькі вітальні, вистави, вернісажі, фестивалі дитячої творчості тощо. Широко практикується співпраця з іншими закладами: культури, освіти, громадськими організаціями.

2010 року розпочалася розбудова приміщення музею, яка передбачає просторе приміщення для фондів, робочі кімнати для співробітників, наукову бібліотеку, планетарій, обсерваторію та виставкову залу, де розміститься постійна експозиція «Україна і космос».

Музей вже давно став одним із центрів духовного, культурного життя м. Житомира, улюбленим місцем відпо-

чинку його мешканців. Проте можливості музею далеко не вичерпані, і значно зростуть завдяки розширенню. В планах музею матеріально-технічне забезпечення експозиції сучасними засобами, які дозволяють швидко й ефективно змінити і доповнити експозиційний ряд чи окремих музейний комплекс, висвітлюючи сучасний стан певного напрямку космічної діяльності, надаючи можливість відвідувачеві стати свідком не тільки минулого, але й сучасного і майбутнього. Житомирський музей космонавтики є провідним у своїй галузі, а тому ставить перед собою комплекс завдань, який відповідає таким, що ставлять перед собою національні музеї космонавтики: в галузі наукового комплектування фондів, експозиційної і науково-дослідної роботи. Формуючи колекцію з космонавтики, музеєві необхідно забезпечити її концептуальну відповідність національній стратегії в галузі космічних досліджень, яка почала розроблятися з середини 90-х років і отримала своє відображення в низці урядових документів та постанов, а також у Національних космічних програмах. Ця відповідність повинна враховуватись при розробці музейно-дослідницької тематики, що забезпечить створення поетапних програм наукового комплектування фондів.

Для досягнення цієї мети, з нашої точки зору, необхідним є виконання таких важливих умов:

- організації сучасного прямого забезпечення інформацією з Державного космічного агентства, науково-дослідних інститутів НАН, урядових і громадських організацій, пов'язаних з космічною діяльністю;

- залучення провідних наукових співробітників музею до розробки програм і проектів, пов'язаних з гуманітарними аспектами космонавтики;

- запрошення як консультантів до музею фахівців різних спеціальностей (не тільки техніків та істориків, але й політологів, правознавців, економістів та управлінців);

- створення умов для широкого міжнародного співробітництва музею з колегами в інших країнах.

ЛІТЕРАТУРА

1. Фонди Житомирського музею космонавтики ім. С.П.Корольова, папка №3
2. Королева Н.С. Отец. т. 3. – М., 2007.
3. Книга почесних гостей / Фонди Житомирського музею космонавтики ім. С.П. Корольова.
4. Фонди Житомирського музею космонавтики ім. С.П. Корольова, папка №3.
5. Никулин В.Ф. Музей космонавтики имени С.П. Королева в г. Житомире. – Житомир, «Вольнь», 2010. – С.335.
6. Фонди Житомирського музею космонавтики ім. С.П. Корольова, папка №3.
7. Фонди Житомирського музею космонавтики ім. С.П. Корольова, папка №4.
8. Фонди Житомирського музею космонавтики ім. С.П. Корольова, папка №3.
9. Фонди Житомирського музею космонавтики ім. С.П. Корольова, папка №4.
10. Макаренко Г. Хто архітектор? // Газета «Місто» №25 (334). – Житомир, 2003.
11. Батина И.Д., Русанова Л.М. Об особенностях научного проектирования экспериментальной экспозиции «Космос» // Человек и космос. Материалы межреспубликанской конференции музеев космонавтики. – Житомир, 1993. – С. 38-42.
12. Копил О.А.// Збірник наукових праць «Людина і космос». – Київ, МАУП, 1999. – С. 105-107.

Боротканич Н.П. Этапы становления и развития Музея космонавтики им. С.П. Королева. В статье рассмотрены основные этапы становления и развития Музея космонавтики им. С.П.Королева Житомирского областного совета – ведущего музея космонавтики Украины, выявлены наиболее важные факты в его истории, освещен вклад музея в развитие современного музееведения, проанализированы проблемы функционирования музея.

Borotkanych N.P. Stages of becoming and development of Museum of cosmonautics the name of S.P. Korolev. In the article the basic stages of becoming and development of Museum of cosmonautics are considered the name of S.P.Korolev the Zhitomir regional soviet – leading museum of cosmonautics of Ukraine, the most essential facts are exposed in his history, the contribution of museum is lighted up to development of modern museology, the problems of functioning of museum are analysed.

УДК 629.42

СТАНОВЛЕННЯ І РОЗВИТОК СИСТЕМИ ДЕРЖАВНОГО СОЦІАЛЬНОГО СТРАХУВАННЯ В УКРАЇНІ

Сорочинська О.Л., к.і.н., д-р філос.

(Державний економіко-технологічний університет транспорту)

Коротко висвітлено передісторію становлення і розвитку системи державного соціального страхування в Україні. Висвітлено зародження соціального страхування ще за часів Російської імперії і його розвиток до наших часів.

Започаткування системи соціального страхування було обумовлене структурними змінами в економіці європейських держав унаслідок зростання і зміцнення капіталістичних відносин, розвитку промислового виробництва, які призвели до революційних змін у відносинах праці. Якщо за часів феодалізму основною продуктивною одиницею була людина-кріпак, то з розвитком капіталістичних відносин на зміну їй приходять вільна людина – найманий працівник, який самостійно обирає роботодавця і місце роботи [1, с. 35]. На тлі загального зростання економіки роль найманого працівника у про-

цесі виробництва підвищувалася, оскільки істотною мірою саме завдяки його зусиллям, фізичному та інтелектуальному потенціалові забезпечувалося зростання обсягів виробництва та економічний розвиток європейських держав узагалі.

Як наслідок, активізувався профспілковий і політичний рух, дедалі більше працівників вступали до лав професійних об'єднань. Наймані працівники та їх об'єднання, відчувши власну роль та значущість у створенні національного продукту, почали вимагати від роботодавця підвищення рівня економічних, трудових і соціальних гарантій, захис-